

SHARQ VA G'ARB ADABIYOTIDA ASARLAR YARATILISHIDAGI ASOSIY FARQLAR

Yunusova Faroxat Jamoladdinovna

UrDU tayanch doktoranti

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8112672>

ARTICLE INFO

Received: 24th June 2023

Accepted: 29th June 2023

Online: 30th June 2023

KEY WORDS

Adabiyot, Sharq adabiyoti,
G'arb adabiyoti, dialog,
monolog, syujet.

ABSTRACT

Ushbu maqola g'arb va sharq adabiyotida adabiy asarlarining asosiy farqlari haqida ma'lumot beradi. Bu jarayonda qiyosiy va qarama-qarshi tahlil usullaridan foydalanilib, asosan, adabiyot sohasida yetarlicha farq borligiga ishonch hosil qilish uchun foydalanilgan.

Kirish

"Sharq" va "G'arb" ko'p jihatdan qarama-qarshi ikki xil madaniy an'analar, ikki xil ma'naviyat, dunyoqarash va dunyoni tushunishning ikkita tizimi. Sharq va G'arb o'rtasidagi farq xalqlarning turmush tarzi, psixologiyasi, axloqiy tamoyillari va qadriyat yo'nalishlarida o'z ifodasini topadi. Zamonaviy texnologiyalar va kashfiyotlar sonining jadal sur'atlarda ortib borishi, axborot almashinuv jarayonining oldingi davrlarga solishtirganda bir nech ming barobar tezlashganligi bugungi kunga kelib dunyoni bir butun global maydonga aylantirib qo'ydi. Buning natijasi o'laroq Sharq va G'arb madaniyatining uyg'unlashuvi yuz bermoqda. G'arb madaniyati Sharq mamlakatlari madaniyatiga ta'lim, biznes, ommabop kiyinish (fashion style) kabi ko'plab sohalarda kirib kelmoqda va adabiyot ham bundan mustasno emas. Biroq, har ikkala madaniyat ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Yozuvchi katta auditoriyalarni jalb qilishi uchun madaniy farqlarni hisobga olishi va oltin o'rtalikni topa bilishi o'ta muhim. Quyida hikoyalar yaratilishidagi shu kabi jihatlar xususida so'z yuritamiz.

Asarda xarakterni rivojlantirish va g'oya

G'arb va Sharq adabiyotlarida yaratilgan hikoyalarda bosh qahramonlar har xil. G'arb mualliflari ba'zan kovboylar, qurolli jangchilar, chegarachilar kabi qahramonlarni tanlaydilar. G'arbiy fantastika qahramonlari cheklangan va asosan oddiy insonlar bo'ladi. Misol uchun, mashhur g'arb klassikasi "Katta osmon"da yozuvchi Gutri o'zining bosh qahramonlarini uchta chegarachi sifatida tanishtirdi. Gutri qahramonlari odatiy qurolli jangchilar emas edi; balki ular ham mehnatkash sayohatchilar edi. Otlar ham G'arb fantastikasida inson qahramonlariga sodiqlik bilan hamroh bo'lgan holda muhim rol o'ynaydi. Bunda inson o'z kuchiga ishonsa har bir ishga qodir va hayotini yaxshi tarafga doim o'zgartira oladi singari g'oya ilgari suriladi. Bosh qahramon qolgan barcha personajlarga qarshi chiqadi va o'zi ko'zlagan maqsadga erishadi.

Boshqa tomondan, sharq adabiyotida bosh qahramon o'ziga xos kuchga ega va asosan boshqa personajlar yordamida noqulay vaziyatlarni qulay holatga aylantira oladi. Sharqning kollektivistik madaniyatini ifodalovchi maqsadlarga erishishda jamoaviy ish mavjud. Hindistonlik yozuvchi Qurratulain Hyderning "Olov daryosi" romani to'rtta asosiy qahramonga ega bo'lib, qit'ada Britaniya hukmronligi davrida va undan keyin to'rt xil do'stning hayotini aks ettiradi. Sharq madaniyatida personaj butunning bir qismi sifatida qaraladi. U jamiyatga qarshi kamdan-kam hollarda bosh ko'taradi va bu holat doim ham yaxshilik bilan tugamaydi. Bu kabi holatlar zamirida nafaqat kattalarni hurmat qilish, andisha, hurmat kabi insoniy, balki oqimga qarshi suzmaslik, jamiyatdagi g'oya va boshqaruvchi kuchlarga qarshi bormaslik kabi siyosiy maqsadlar ham yotadi. Masalan, A.Qahhor O'g'ri hikoyasida bosh qahramon Qobil bobo ham yuqorida qayd etib o'tilgan sifatlarni o'zida mujassamlashtirgan personajdir.

Dialogdan foydalanish

Romanlar va boshqa fantastik hikoyalarning doimiy o'quvchisi dialogga asoslangan sharq va g'arb adabiyotini osongina farqlashi mumkin. Dialog sharq badiiy adabiyotining eng kuchli xususiyatidir.

Sharq mualliflari asosan dialog doirasida nazarda tutilgan g'oyalarni qo'shadilar. Sharqiy madaniyat me'yorlarini hisobga olgan holda, mualliflar muloqot orqali his-tuyg'ularini aniq ko'rsatmasligi mumkin. Yozuvchilar, shuningdek, dialog bilan kollektivistik madaniyatni tasvirlaydi. Shuningdek, ular o'z muloqotlarida diniy qadriyatlarga juda katta ahamiyat berishadi, chunki bu mamlakatlar aholisi o'z hayotlarini o'tkazishda madaniy me'yorlar va dinga ko'proq ahamiyat berishadi. Adabiy asarlarda qahramonlarni jonli ko'rsatadigan asosiy vosita bu dialogdir. A.Qahhor "Nurli cho'qqilar" hikoyasida ham Fotima va Zuhra o'rtasidagi dialoglar asosida ularning ichki kechinmalari va o'rtada bo'lib o'tgan noxush voqealarga personajlarning munosabatlari batafsil yoritilgan.

Ikkinchi tomondan, G'arb adabiyotida ko'proq ichki monologdan foydalanadi. Mualliflar qahramonlarning ichki dunyosini taqdim etish uchun ko'proq o'xshatishlarga e'tibor berishadi. O'quvchi g'arbiy fantastika qahramonlari o'zlarining dialoglari asosida yanada yorqinroq ekanligini his qilishi mumkin. Misol uchun, Somerset Moemning Yomg'ir hikoyasida Mister Davidson va Doktor Makfeylning bir nech monologlari uchraydi, ular orqali yozuvchi Tompson xonim personajiga o'z munosabatini yaqqol namoyon qiladi.

Qahramonlarning his-tuyg'ulari

G'arb adabiy asarlarida yozuvchilar asosan qahramonlarning his-tuyg'ulariga juda katta ahamiyat berishadi, bu ularning o'quvchilariga xarakterning turli tomonlarini tushunishga imkon beradi. G'arb yozuvchilari esa o'quvchilarga qahramonlarning his-tuyg'ularini bevosita aytib berishadi. Biroq, qahramonlarning his-tuyg'ularining yoritilishi Sharq yozuvchilari tomonidan amalga oshirilganida to'g'ridan to'g'ri ochib berilmasligi mumkin. Sharq romanlari va hikoyalarida o'quvchilar qahramonlarning his-tuyg'ularini begonalarning ba'zi reaksiyalari shaklida topishlari mumkin. Bu holatni Said Ahmadning "Ufq" romanining "Hijron kunlarida" kitobidagi "Qochoq" deb nomlangan parchada kuzatishimiz mumkin. Asar qahramoni Ikromjon haqiqatni bilganidan so'ng boshqalar nazdida munkillab qolishi, aslida yuragining tub-tubida yotgan tuyg'ularning og'irligidan edi.

Hikoyalar syujetlari

Sharq va G'arb badiiy asarlari nafaqat yozish usullari, balki syujetiga ko'ra ham farqlanishi mumkin. G'arb fantastika hikoya va romanlari asosan bitta qahramonga qaratilgan; Biroq, sharq mualliflari jamoaviy mehnatga bog'liq bo'lgan personajlarni yaratadilar. Sharq romanini o'qiyotganda kitobxon turli xil belgilarni topishi mumkin va aksariyat hollarda bosh qahramon romanning boshlang'ich boblarida ko'rsatilgandek bo'lmasligi mumkin. G'arb qahramonlari ham ba'zi hollarda jamoaviy ishlashga tayanadilar, ammo mualliflar asosan bitta qahramondan butun roman yoki hikoya uchun nuqtai nazar sifatida foydalanadilar. Mutolaa mobaynida g'arbiy romanlar asosan orzulariga erishish uchun qo'lidan kelganicha harakat qilayotgan qahramonlar atrofida joylashganligini ham payqash mumkin. Bunda ular atrofdagilar, jamiyat yoki o'zgalar fikri bilan hisoblashmaydilar. Masalan, zamonaviy yozuvchi Jon Grinning "Yulduzlar aybdor" (The fault in our stars) romanida ham bosh qahramon qiz Hazel rak bilan kasallanganligiga qaramasdan imkon qadar barcha orzulariga erishishga harakat qiladi. Boshqa tomondan, sharq qahramonlari asosan ijtimoiy adolatga intilishadi. Bu tarixiy asosga ega, chunki ko'plab sharq mamlakatlari avtoritar rejimlarga duch kelgan; shunday qilib, mualliflar o'z fantastikalarini erkinlik va ijtimoiy adolat uchun kurash kontekstida yozadilar. Shu bilan birgalikda, sharq romanlari yoki hikoyalarida qahramonlar dunyoni yaxshiroq joyga aylantirishning manbai hisoblanadi. Misol uchun, A.Qahhor "Kampirlar sim qoqdi" hikoyasida ham nafaqadagi kampirlar pilla yetishitirish orqali front ortida jasorat ko'rsatishadi.

Xulosa

Yuqorida aytib o'tilganlar sharq va g'arb adabiyoti o'rtasidagi badiiy yozuv nuqtai nazaridan bir nechta farqlardir. Bugungi kunga kelib har ikkala yozuv uslubi ham birgalikda qo'llanayotganligidan kelib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki madaniyatlarda uchraydigan shu kabi farqlarni bilish va birlashtirish orqali yangi adabiyot durdonalarini yaratish va kitobxonlar ko'lamini oshirish ehtimoldan holi emas.

References:

1. Abdulla Qahhor. Anor. Qissa va hikoyalar.- T.;G'afur G'ulom 2022- 200 b.
2. Adabiyotshunoslikka kirish. A.Ulug'ov - T.; Fan 2005 – 135 b.
3. The Intricate Distinctions Between Eastern and Western Literature Jenny Jia- article.
4. The Origins of Western and Eastern Storytelling — and Why They are Different. Neil Wright 5 Oct 2021- article.